

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
X Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Суми, 28 квітня 2023 року)

Суми
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 10 від 01.06.2023 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. X Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 квітня 2023 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2023. 196 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2023

ЗЬОМЕНКО М. В.
студент, гр. ІС-91,
Сумський державний університет
(наук. керівник: к.і.н., доц. В. М. Власенко)

СТВОРЕННЯ МІНІСТЕРСТВА ПРЕСИ І ПРОПАГАНДИ УНР

При утворенні національних держав вкрай важливою є пропаганда. Значною мірою завдяки їй формуються національна ідентичність, уявлення про кордони та територію, національний історичний міф, відбувається поділ сусідніх народів на «друзів» та «ворогів».

Про необхідність в Україні впровадження активної та дієвої пропагандистської діяльності на державному рівні неодноразово йшлося в урядовій документації ще за часів Української Народної Республіки періоду Центральної Ради і Директорії та Української Держави. Створювалися відповідні міністерства, департаменти, управління, відділи інформації, преси, пропаганди. Це питання частково знайшло відображення у працях українських науковців О. Богуславського, Д. Будкова, Т. Плазової, Л. Снісарчук та ін. Але деякі аспекти цієї проблеми не знайшли висвітлення у науковій літературі. Серед них – створення Міністерства преси і пропаганди періоду Директорії УНР. Саме цьому і присвячені пропоновані тези:

1. В умовах революції та ведення військових дій проти білих і червоних Директорія й Уряд УНР надавали великого значення пропаганді, оскільки необхідно було мобілізувати всі сили на боротьбу за національну державу

та популяризувати українську національну ідею серед європейських держав. Такою ж була мета Уряду одразу після виходу на еміграцію до Польщі наприкінці 1920 р., коли він сподівався повернутися в Україну. На території Польщі опинилася велика кількість вояків Армії УНР, що були інтерновані в кількох таборах, урядовці, цивільні люди та біженці.

2. Прообразом майбутнього Міністерства преси і пропаганди УНР в еміграції стало управління преси й інформації. 30 грудня 1918 р. Директорія УНР видала декрет «Про утворення управління преси та інформації». Головні завдання нової державної установи полягали в інформуванні широких народних мас в Україні про державні інтереси Української Народної Республіки та захисті цих інтересів за кордоном. Відповідно до декрету, керуючий управлінням користувався правами і мав вирішальний голос в Раді Міністрів щодо тих справ, які торкалися його відомства. До складу Управління увійшли: Українське телеграфне агентство, Управління всіх радіотелеграфів в Україні, Центральне інформаційне бюро, Інформаційне бюро армії УНР, Центральна друкарня, Центральне управління у справах друку, а також всі інші установи, які передбачалося створити, що будуть пов'язані з пресою і пропагандою [1, с. 118].

3. За рекомендацією С. Петлюри, головою Управління преси й інформації (згодом перейменується на Міністерство преси й інформації) був призначений відомий галицький громадсько-політичний діяч, один із лідерів Української радикальної партії Осип Назарук. Пізніше на цій посаді його замінив Іван Лизанівський.

4. 28 серпня 1919 р. вийшов наказ Директорії УНР, за яким І. Лизанівський за власним бажанням звільнився з посади, а на його місце призначено члена Української партії соціалістів-революціонерів Теофана Черкаського. Перед тим він виконував обов'язки міністра народного господарства.

5. Саме Т. Черкаський став ініціатором реорганізації управління преси й інформації на Міністерство преси і пропаганди УНР. Це сталося 13 вересня 1919 р. Про це йшлося у декреті Директорії УНР про утворення (не пізніше 15 вересня 1919 р.) при управлінні преси Державного бюро пропаганди [2, арк. 31]. В результаті, утворилося одне із перших міністерств подібного роду у світі.

6. У складі міністерства були створені як нові, так й існуючі до цього у колишньому управлінні департаменти. Так, департамент загальних справ мав такі підрозділи: внутрішньо-адміністративний, репрезентативний, господарський; бухгалтерія, адміністрація й експедиція всіх державних видавництв. Адміністративний апарат займався реєстрацію друкованих органів і праць у всій державі, цензуруванням друкованих видань і організацією Книжкової палати. Департамент преси відповідав за друк державної преси й облаштування державного видавництва. Департамент інформації опікувався Українським Телеграфним Агентством і його закордонними відділами. Департамент пропаганди здійснював внутрішню та закордонну пропаганду, відповідав за забезпечення бібліотек і читалень пресою та книгами, проведення групових читань преси серед українських вояків. У його

підпорядкуванні перебували такі суспільні інститути, як радіо, державні театри в цілій Україні [3].

7. Всі ці факти свідчать про досить велику увагу керівництва УНР до інформаційно-пропагандистської діяльності. Але, враховуючи те, що у листопаді 1920 р. Уряд УНР опинився в еміграції, ця діяльність була зосереджена переважно в еміграційному середовищі. 1 листопада 1920 р. посаду міністра преси і пропаганди УНР обійняв Олександр Ковалевський [4, арк. 3]. А у квітні-серпні 1921 р. його тимчасово заміняв Павло Зайцев [5, арк. 6]. Після цього знову міністром став О. Ковалевський.

Отже, наведені вище тези свідчать про те, що Міністерство преси і пропаганди УНР утворилося на базі управління преси й інформації. Вказані очільники новоутвореного державного органу, його завдання та структура. Перспективними, на думку автора, є дослідження діяльності на посаді міністра Т. Черкаського, О. Ковалевського та П. Зайцева, оскільки саме ці сторінки біографії не висвітлені в науковій літературі.

---

1. Богуславський О. В. Інформаційно-пресова діяльність Центральної Ради та українських урядів 1917–1920 рр. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2003.

2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 1065. Оп. 1. Спр. 292.

3. Юцишин І. На службі державної пропаганди. Причинок до історії одного українського міністерства. *Неділя*. Львів, 1937. Ч. 1 (7 січня). С. 10–12.

4. ЦДАВО України, ф. 1113, оп. 3ос, спр. 20.

5. ЦДАВО України, ф. 1113, оп. 3ос, спр. 13.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

- Бакуліна Є. С.**
Василь Вишиваний у боротьбі за Україну 3
- Власенко В. М.**
До біографії професора Леоніда Фролова 11
- Дегтярьов С. І.**
Джерелознавчий потенціал Повного зібрання законів Російської імперії щодо вивчення історії Сумщини 18
- Єльнікова А. О.**
Дослідження діяльності Українського національно-демократичного об'єднання 25
- Зьоменко М. В.**
До історії Міністерства преси та пропаганди УНР (за матеріалами фонду 1113 ЦДАВО України) 29
- Король В. М.**
Візуальні матеріали, присвячені сільській електрифікації, на сторінках повоєнної обласної преси Сумщини (1945-1955 рр.) 35
- Кудінов Д. В.**
«Камень громовой или упавший с неба»: до історії падіння та початку вивчення «сумського метеорита» 46
- Кулешова А. В.**
Передумови видання Валуєвського циркуляру 1863 р. 55

<i>Мірошніченко А. В.</i> Кримські татари: поніверяння депортації	59
<i>Осадчий Є. М.</i> Бунякинський перевіз на Сеймі	64
<i>Принь О. В.</i> Бутаков В'ячеслав Інокентійович (1882–1946) – революціонер, археолог-аматор, історик	70
<i>Ровенська С. М.</i> Олександр Сема (Семмо) – сотник армії УНР та письменник	76
<i>Рубан А. В.</i> Європейський підприємницький капітал у машинобудівній промисловості на українських землях (1874–1914 рр.)	79
<i>Рубан В. В.</i> Спортивний часопис «Гарт» (1946) (до історіографії проблеми)	83
<i>Слюсарєва Є. О.</i> Аграрне питання в програмах політичних партій в роки Української революції (1917-1921)	90
<u>ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ</u>	
<i>Гончаренко А. В.</i> Централізація державної влади в Італії фашистським режимом Беніто Муссоліні у 20–30-х рр. ХХ ст.	95
<i>Дегтярьова Д. С.</i> Історичні передумови встановлення культу особи	103

Мурашко К. О.
К. Родзаєвський: нариси з біографії російського фашиста 108

Тихончук Д.
Економічний успіх повоєнного відновлення: досвід французької держави (1944–1969 рр.) 112

Червяченко В. Р.
Чехословаччина напередодні «Празької весни» 1968 р. 116

СУСПІЛЬСТВО І ПОЛІТИКА: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Власенко В. М., Сугоняко Д. Р.
До біографії Якова Моралевича 122

Гаврилишин П. М.
Богдан Гаврилишин – член Римського клубу 131

Зьоменко М. В.
Створення Міністерства преси і пропаганди УНР 136

Лобко Н. В.
Вплив радянського гендерного порядку на формування трудової орієнтації чоловіків і жінок 140

Степанов В. В.
Мова як засіб маніпуляції в процесах державотворення і політичних трансформацій 146

Тодоров І. Я.
Безпекові гарантії для України: стан і перспективи 151

КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Антонов Є. М.

Сумський обласний художній музей
ім. Никанора Онацького 156

Бублик О. І.

Звичаї та побут жителів села Закотне
Луганської області 160

Єгорова Є. С.

Вплив російсько-української війни на крелевецьке
переборне ткацтво 168

Карпенко М. В.

Козацькі традиції: матеріали до вивчення питання 174

Кузьома В. С.

Казка «Приречений царевич» як джерело до вивчення
історії Давнього Єгипту 177

Михайліченко М. А.

Пам'ятки культурної спадщини Сумського району та
перспективи розвитку історико-культурного туризму 183

Шуть Т. І.

Заклади жіночої духовної освіти на території
Наддніпрянської України в ХІХ ст. 188

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
Х Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.